

TMAVOMODRÍ JAZDCI A NEBESKÍ LETCI: FILMOVÁ REPREZENTÁCIA VOJNOVÉHO PILOTA AKO MÝTU A TRAUMY V HRANÝCH FILMOCH V ČESKOSLOVENSKOM KONTEXTE (rozhľady)

MAREK JANIČÍK

Téma československých letcov, ktorí počas druhej svetovej vojny vstúpili do služieb britského Kráľovského letectva (RAF), predstavuje osobitnú kapitolu kolektívnej pamäti a kultúrnej identity. V prostredí českej a slovenskej kinematografie sa táto téma vracia opakovane, pričom vždy reflektuje nielen historické fakty, ale aj aktuálne ideologické a kultúrne rámce doby. Filmy *Nebeští jezdci* (r. Jindřich Polák, 1968) a *Tmavomodrý svět* (r. Jan Svěrák, 2001) sú pritom dvoma najvýraznejšími príspevkami k filmovej reprezentácii tohto fenoménu. Ich komparácia umožňuje odhaliť, ako sa mení obraz vojnového pilota ako hrdinu, emigranta a zároveň nositeľa traumy, a to v závislosti od dobového spoločenského kontextu.

Zobrazenie vojnového hrdinu podlieha mocenským, pamäťovým a estetickým stratégiám, ktoré formujú spôsob, akým je vojna tematizovaná. Zatiaľ čo *Nebeští jezdci* vznikajú v atmosfére uvoľňovania cenzúrnych mechanizmov a určitej kultúrnej liberalizácie 60. rokov, *Tmavomodrý svět* je nakrútený v demokratickom režime, keď sa spoločnosť snaží prehodnotiť svoju minulosť a rehabilitovať postavy, ktoré boli počas komunistického režimu marginalizované či dokonca kriminalizované. Táto odlišná pozícia sa premieta do rozdielov v tematickom ladení, štylistických prostriedkoch aj v samotnom chápaní hrdinstva.

Významnú úlohu pri formovaní filmového obrazu letcov zohráva otázka mýtu a traumy. Na jednej strane stojí potreba kolektívu vytvoriť postavu, ktorá dokáže stelesniť ideály odvahy, vlastnectva a obetavosti. Vojnová skúsenosť však nesie dimenziu straty, fyzického i psychického utrpenia a existenčnej dezilúzie. Dialektika medzi mýtom a traumou je v skúmaných filmoch kľúčová. Z metodologického hľadiska vychádzam predovšetkým z komparatívnej metódy, ktorá umožňuje skúmať odlišnosti a paralely medzi oboma filmovými textami v ich historickom a kultúrnom kontexte. Osobitnú pozornosť venujem trom tematickým oblastiam: tónu a štýlovému naladeniu, charakteru filmového hrdinu a jeho vzťahu ku kolektívu a zobrazeniu traumy v prepojení na mýtus a pamäť. Komparatívne čítanie týchto filmov nám umožňuje sledovať, ako sa mení vzťah medzi kolektívnou pamäťou a individuálnym osudom.

Okrem komparatívneho prístupu uplatňujem aj kontextuálnu analýzu, ktorá sleduje, ako historické okolnosti (rok 1968 a obdobie po roku 1989) podmieniajú filmovú reprezentáciu. Mojim cieľom je ukázať, že filmová reprezentácia československých letcov v RAF je nielen estetickým produktom, ale aj kultúrno-politickým konštruktom, ktorý reflektuje aktuálne potreby spoločnosti pri interpretácii vlastných dejín. Výsledkom má byť identifikácia posunov v spôsobe, akým česká kinematografia konštruuje obraz vojnového pilota – od realistického a deziluzívneho rozprávania v období liberalizácie až po romantizujúci prístup v postkomunistickej ére.

HISTORICKÝ A KULTÚRNY KONTEXT VZNIKU FILMOV

Reprezentácia československých letcov v hranom filme sa nedá pochopiť bez zasadenia do historického a kultúrneho kontextu. Po okupácii Československa v marci 1939 sa viacerí českí a sloven-

skí letci rozhodli pre útek do zahraničia, aby mohli pokračovať v boji proti nacistickému Nemecku. Ich cesta často viedla cez Poľsko a Francúzsko až do Veľkej Británie, kde po porážke Francúzska našli nové pôsobisko. V radoch Kráľovského letectva (RAF) vznikli špeciálne československé perute, najznámejšie 310., 311., 312. a 313. peruť. Letci sa zapojili do obrany Veľkej Británie počas tzv. Bitky o Britániu v roku 1940, kde si získali rešpekt svojou odvahou a bojovými úspechmi. V nasledujúcich rokoch pokračovali v bojových misiách aj nad okupovanou Európou. Celkovo slúžilo v RAF vyše 2500 československých letcov a členov pozemného personálu. Ich príbeh sa stal symbolom vlastenectva a ochoty obetovať sa za slobodu, hoci po návrate do vlasti boli po roku 1948 často perzekvovaní a marginalizovaní.

Koncom šesťdesiatych rokov, v období tzv. Pražskej jari, dochádza v Československu k liberalizácii kultúrneho života. Uvoľňovanie cenzúrnych mechanizmov umožňuje tvorcom otvárať témy, ktoré boli predtým tabuizované alebo spracovávané len v súlade so socialistickým realizmom. Film sa stáva priestorom kritickej reflexie, v mnohých filmoch tzv. novej vlny sa ešte stále objavujú prvky socialistického realizmu. Autori však s nimi pracujú inovatívnejšie. *Nebeští jezdci* vznikajú práve v tejto atmosfére. Hoci ich vznik bol ešte stále podmienený dobovou politickou kontrolou, film už vykazuje znaky posunu od ideologickej didaktiky k osobnejšej, často až cynickej reflexii vojny. Po sovietskej okupácii 1968 bol film najskôr uvádzaný iba v niektorých kinosálach a neskôr bol stiahnutý z distribúcie. Diváci ho mohli znovu vidieť až zhruba o 20 rokov neskôr.

Úplne iný rámec ponúka obdobie po roku 1989, keď dochádza k zásadnej premene kultúrnej pamäti. Nežná revolúcia v Československu znovu nastolila demokraciu a témy, o ktorých sa nemohlo veľa rokov rozprávať, boli znovu aktuálne. Západní letci sú postupne rehabilitovaní. V tomto prostredí vzniká film *Tmavomodrý svět*, ktorý explicitne otvára aj tému komunistickej represie a vytvára paralely medzi nacistickým a komunistickým režimom. *Tmavomodrý svět* je v postkomunistickej ére Českej republiky dôležitým filmovým projektom. Po oscarovom úspechu predchádzajúceho filmu režiséra Jana Svěráka *Kolja* (1996) bolo možné získať dostatočné finančné prostriedky na film o československých letcoch, ktorý sa stal jedným z najdrahších českých filmov po roku 1989. Dodnes zostáva jedným z najdôležitejších filmových projektov v histórii Českej republiky, a to napriek tomu, že sa už s týmto filmom neopakovali medzinárodné úspechy, ako to bolo pri predchádzajúcom Svěrákovom filme. Film však získal štyri sošky „českého leva“ (Spáčilová 2002), Cenu filmových kritikov, cenu za kameru na Medzinárodnom filmovom festivale v Karlových Varoch, nomináciu na Zlatý glóbus a na ocenenie Zlatý lev na Medzinárodnom filmovom festivale v Benátkach.

NEBEŠTÍ JEZDCI (1968)

Príbeh filmu Jindřicha Poláka sleduje osudy československých pilotov, predovšetkým postavy Študenta a Prcka, ktorí sú súčasťou posádky britského bombardéra počas bitky o Britániu. Film používa klasickú štruktúru vojnového filmu, v ktorom sa striedajú bojové scény s obdobiami oddychu pre vojakov. Postava Študenta chodí s mladou korporálkou Patríciovou, ktorú potom neskôr navštívi aj u jej rodičov doma. Pri jednej leteckej akcii je však Študent ťažko zranený a putuje do vojenskej nemocnice. Patrícii nedovolia Študenta navštevovať, je prevelená na inú základňu a na Študenta zabúda. Prcek sa snaží presvedčiť Študenta, aby sa vrátil k posádke, ale zatrpknutý a zmrzačený Študent už nevidí zmysel v ďalšom boji. Avšak keď jeho priateľ, navigátor George, náhle zomiera, Študent sa vracia späť do boja. Tento ich posledný let končí zostrelom a pádom do mora. Pád prežijú len Prcek a Študent, ktorí musia o záchranný čln bojovať s nemeckým vojakom. Prcek zomiera od vyčerpania a Študent a nemecký vojak zostávajú na vode pod neúprosným slnkom.

Aj keď sa film zameriava na posádku bombardéra, len postavy Prcka a Študenta dostali širšiu charakterizáciu. Zvyšok letcov sú len tenké archetypálne skice. Vo filme sa predstavujú aj poľskí letci. Jediný Slovák v príbehu je Pavol – klasický seriózny kapitán, ktorý prejavuje odvahu a obetavosť pri záchrane svojich podriadených. Tomíkova náhla smrť po jeho povýšení slúži na ilustráciu toho, ako je život pilota krehký. Tento bod zdôrazňuje aj Georgovo premýšľanie v bare: „*Jestliže předpokládáme pětatřicet náletů na Německo a přitom průměrné ztráty činí 5 %, pak jistota našeho návratu je sedmnáct setin jednoho procenta*“ (Polák 1968).

TMAVOMODRÝ SVĚT (2001)

Príbeh filmu režiséra Jana Svěráka sleduje československého pilota Slámu, ktorý po okupácii Československa nemeckou Treťou ríšou odchádza do Británie. Neodchádza však sám, cestuje aj s mladým kadetom Vojtíškom, aby bojovali proti nacistom. Československé jednotky si však musia najprv vydobýť rešpekt od britských kolegov, než im je povolené lietať. Nakoniec však dokážu svoje skúsenosti a leteckú zručnosť. Vojtíšek prežije pád svojho lietadla a uchýli sa v dome u krásnej Angličanky Susan, do ktorej sa zamiluje. Vojtíšek predstaví Susan Slámovi, čo spôsobí, že sa Susan zamiluje do Slámu. A spolu začnú viesť tajnú aféru. Sláma zachráni Vojtíška, ktorého lietadlo padne na nepriateľskom území. Vojtíšek sa dozvie o Susaninej nevere a Slámovej zrade a v hneve preruší ich priateľstvo. Nakoniec Susan ukončí vzťah so Slámom, lebo jej nezvestný manžel sa vrátil domov. V poslednej bitke je Sláma zostrelený nad morom a Vojtíšek zomiera pri pokuse zachrániť svojho priateľa. Po skončení vojny sa Sláma vracia domov do Československa, kde zistí, že jeho milá sa počas jeho neprítomnosti vydala za iného. Sláma je väznený komunistami za svoju leteckú činnosť a zažíva rôzne potupy v pracovnom tábore. Film končí snovou sekvenciou, v ktorej Sláma a Vojtíšek opäť lietajú spolu.

František Sláma je po väčšinu filmu perfektným obrazom správneho veliteľa. Stoický, obetavý, rozvážny a hrdinský. Celý film bojuje za spravodlivosť a demokraciu. Jeho charakter však ohrozuje aféra so Susan, ktorú miluje jeho mladý priateľ Vojtíšek. Je zjavné, že nechce raniť jeho city, ale jeho túžba po láske je silnejšia. Celý čas zachováva chladnú hlavu. Až do chvíle, keď si myslí, že sa ho Vojtíšek zo žiarlivosti pokúsil zabiť. Jeho ospravedlnenie je až traslavé, malé čriepky emócií, ktoré sa snažia dostať spoza núteného stoicizmu veliteľa. Jeho formálny tón maskuje reálnu ľútosť a celý prejav vyznie falošne. Po Vojtíškovy smrti si Sláma konečne dovoľí prejaviť svoje emócie a plače. Zvyšok útrap, ktoré na neho čakajú, zvláda so svojím miernym úsmevom. Ale je zjavné, že z neho zostal vnútorne zlomený, ale nepokorený muž. Uchýľuje sa do snov o lepších časoch a spomína na mŕtvych priateľov.

Kája Vojtíšek je mladý a prchký kadet, ktorý sa nevie dočkať boja proti nacistom. Je netrpezlivý a naivný. Jeho detská naivita spočiatku priťahuje Susan, ktorá sa bez manžela cíti osamelá. Ale jeho roztomilosť je aj jeho slabou stránkou. Keď ho Susan vidí, ako sa hrá s deťmi v jej opatere, uvedomuje si, že je sám stále dieťa. Jeho reakcia na Susaninu neveru a Slámovu zradu je poznačená jeho tvrdohlavosťou a trucovaním. Odmieťa všetky Slámove pokusy o zmierenie a odťahuje sa. Smrť jeho druhov má na neho veľký dopad a upadá do depresie.

Nakoniec sa obetuje, aby zachránil život svojho veliteľa, pričom zahynie. Vedľajšie postavy sú vo filme *Tmavomodrý svět* definované určitou charakteristickou črtou (hudobný talent, moravský dialekt, prchká povaha). Vedľajšie postavy nedostávajú výraznejšie dejové línie. Piloti z československej perute predstavujú vlastnosti, ktoré poľudšťujú a zreálnujú príbeh, ako napríklad pilot Mrtvý, ktorý reaguje zbabelo. Pilot Machatý, ktorý je neskôr uväznený s veliteľom Slámom komunistami, predstavuje výraznú tragikomickú postavu. Vďaka nej je zobrazené násilie a krutosť

v týchto táboroch v 50. rokoch. Ďalšie postavy (napríklad Sysel z Moravy alebo koktavý bezmenný pilot, ktorý zomrie ako prvý z celej leteckej jednotky) sú postavy, ktoré slúžia predovšetkým na vykreslenie tragikomickosti v absurdnom svete vojny.

V 60. rokoch sa dôraz kladie na autenticitu, psychologickú hĺbku a realistické zobrazenie každodennosti. V kontexte vojnového filmu sa tento trend prejavuje odklonom od heroizujúcich schém kolektívneho partizánskeho hrdinu smerom k existenciálnym otázkam individuálneho prežívania. Postava letca tu nie je nástrojom propagandistického posolstva, ale je človekom vystaveným fyzickej deštrukcii, strachu a vedomiu vlastnej zraniteľnosti. Téma emigrácie či povojnového osudu letcov, ktorí po návrate domov čelili perzekúciám, síce nemohla byť otvorená spracovaná, no film v náznakoch artikuluje aj dezilúziu z vojnového hrdinstva a všadeprítomnú prítomnosť smrti. Nihilistické tóny a dôraz na fyzickú traumy sa tak stávajú protívahou tradičného heroického naratívu. Výraznou je práca s kontrapunktom, keď napríklad autori zobrazujú veselú tancovačku a romantickú prechádzku v situácii bombardovania anglického mesta nemeckými lietadlami. Vo filme je taktiež zakomponovaná vtipná scéna, keď letci musia v bombardéri vykonávať veľkú potrebu, zatiaľ čo ich napadne nepriateľ. Zaujímavá je aj scéna, keď sa zmrzačený stíhač obesí, zatiaľ čo udeľujú Študentovi vyznamenanie.

Zásadným rozdielom vo filmovom rozprávaní týchto dvoch snímok je širší dejový rozsah vo filme *Tmavomodrý svet*, ktorý obsahuje aj sekvencie zo života Slámu pred vojnou a po nej. Film má paralelnú štruktúru, v ktorej sa striedajú scény z pracovného tábora so Slámovou slávnou minulosťou československého letca v RAF. Tieto časti majú zobrazovať ponižujúce a nespravodlivé správanie komunistického režimu 50. rokov voči týmto hrdinom. Postava bývalého doktora SS vytvára paralelu medzi krutosťou autoritárskych režimov fašizmu a komunizmu. Napriek snahe lekára zomiera v jeho rukách pilot Machatý, ktorému sa podarilo prežiť bitku o Britániu, ale zavraždili ho komunisti. Oba filmy obsahujú romantickú líniu, ktorá slúži najmä na zdramatizovanie častí príbehu, v ktorých sa nebojuje a vytvára medzi postavami konflikty, ktoré sa prenášajú aj do ich fungovania na bojisku. Práve *Tmavomodrý svet* dáva oveľa väčší dôraz na túto dejovú líniu, rovnako ako aj na romantickú líniu, ktorá sa deje ešte v domovine letcov. A práve tento romantizujúci prvok je filmu často vyčítaný. Kritik Robert Lee Adams poznamenáva: „Doslova škodlivý pre film je ľúbostný trojuholník. Medzi Susan a hlavnými mužskými hercami je veľmi málo chémie a ani scenár, ani herecké výkony nás veľmi nepresvedčia, že by sa schovala do postele nie s jedným, ale s dvoma českými pilotmi, ktorí sa jej objavia pri dverách“ (2020).

Vo filme *Nebeští jezdci* je ženská postava Patrícia hlavne prostriedkom na ukázanie straty Študenta po jeho zranení. V *Tmavomodrom svete* nevera slúži ako klin na rozštípenie priateľstva Slámu a Vojtíška. V oboch prípadoch je ženskej postave, ktorá je v strede tohto trojuholníka, odopretá hlbšia charakteristika. Väčší dôraz kladú autori na milostné prvky. Ide o romantizujúci prvok.

POSTAVA LETCA AKO SYMBOL

V oboch filmoch vystupuje postava vojnového pilota ako kľúčový symbol, no jej význam sa mení v závislosti od kontextu. V roku 1968 je letec chápaný predovšetkým ako jednotlivec zasadený uprostred vojnového chaosu, ktorého hrdinstvo je neustále relativizované smrťou, zranením a všadeprítomným nihilizmom. V roku 2001 je však letec už stelesnením národného hrdinu, ktorého osobný príbeh je rámcovaný širším naratívom o obetavosti, vlastenectve a priateľstve. Postava letca tak funguje nielen ako protagonista vojnového príbehu, ale aj ako médium kolektívnej pamäti. V jednom prípade slúži na artikuláciu dezilúzie a existenciálneho rozmeru vojny, v druhom na konštrukciu národného mýtu a symbolickú rehabilitáciu minulosti. Tento posun ukazuje, ako

filmová reprezentácia nielen odzrkadľuje historické skúsenosti, ale aj aktívne prispieva k ich interpretácii a pretvára ich v súlade s aktuálnymi kultúrnymi potrebami spoločnosti.

Analýza oboch filmov zároveň ukazuje, ako sa mení postava vojnového hrdinu v širšom žánrovom a kultúrnom kontexte. Kým rané povojnové filmy akcentovali predovšetkým kolektívne hrdinstvo a obraz partizána ako ideálneho nositeľa socialistických hodnôt, už v šesťdesiatych rokoch sa začína presadzovať individualizovanejšia a existenciálnejšia perspektíva. Polákovi *Nebeští jezdci* preto predstavujú hrdinu, ktorý je súčasťou vojnového stroja, ale zároveň zostáva zraniteľným človekom, vystaveným fyzickému utrpeniu a všadeprítomnému vedomiu smrti. Naopak, Svěrákov *Tmavomodrý svět* posúva ťažisko k personalizácii a emocionalizácii hrdinu, ktorého životný osud je prezentovaný ako súčasť širšieho príbehu o vlastenectve, priateľstve a historickej nespravodlivosti. Tento posun od realistickej dezilúzie k heroizujúcemu príbehu možno interpretovať ako reakciu na potrebu nájsť pozitívny symbol národnej identity v období, keď spoločnosť prehodnochovala svoju minulosť a hľadala nové piliere historického sebauvedomenia.

Napriek tomu, že autor sa postavy z filmu *Tmavomodrý svět* snaží výraznejšie vykresliť ako národných hrdinov, ich charakter a vlastnosti ich zároveň aj zosádzajú z piedestálu nedotknutelných pilotov. Autor scenára Zdeněk Svěrák to však akoby robil zámerne, keďže sa piloti približujú k obyčajným ľuďom. Sme svedkami aj situácie, keď sa postava pilota Vojtíška priznáva, že je panik a všade si so sebou berie svoje fotografie nahých žien, ku ktorým má vzťah. Medzi ďalšie ľudské vlastnosti, ktoré vytvárajú akési poľudštenie, je možné zaradiť zbabelosť pilota Mrtvého. Ten pokojne nechá svoju jednotku v boji a odletí do bezpečia, pretože sa bojí o svoj život.

PRÁCA S TRAUMOU

Od začiatkov (proti)vojnového filmu sa filmári snažia zachytiť vážne traumy, ktoré obyčajný vojak zažíva vo vojne a ako ovplyvňujú jeho ďalší život. Na počiatku sa zameriavali hlavne na telesnú traumu. Vojaci sú oslepení, zmrzačení, naveky poznačení a ich životy sú zbytočne ohrozené. Tento prístup môžeme vidieť už v dielach spisovateľa Ericha Marie Remarquua a neskôr sa objavuje aj vo filme. Psychická dimenzia vojenskej traumy je niečo, čo sa dlho ignorovalo. Až do vojny vo Vietname sa niečo také ako PTSD alebo „shell shock“ všeobecne nerozoberalo. Mentálna trauma vojakov sa chápala ako nedostatok vojakovej mužnosti či vnútornej sily. Film *Nebeští jezdci* perfektne exemplifikuje tento nepomer.

Viac ako mentálnym rozpoložením jeho hrdinov sa film *Nebeští jezdci* zameriava na fyzické traumy a zmrzačenia, ktoré piloti utrčia. Používa praktické efekty, aby ukázal brutalitu vojnových zranení. Film skúma, ako tieto zranenia značne znižujú životnú kvalitu ranených vojakov, ktorí často nemajú nádej znovu sa zmysluplne začleniť do spoločnosti (pilot bez tváre). Film zvýrazňuje jednu z absurdít vojny v scéne, kde veliteľ prezentuje povýšenie Študentovi, ktorý je od hlavy po päty obviazaný obväzom. Študent je svojím zranením pripravený o svoju „mužnosť“, prichádza o svoju lásku a je z neho doživotný invalid.

Film *Nebeští jezdci* prezentuje smútok nad stratou druhu v dvoch emocionálne veľmi minimalistických, ale účinných scénach: preberanie pozostatkov po mŕtvom Collinsovi a Tommyho náhla smrť a pohreb hneď po jeho povýšení.

Tmavomodrý svět sa na prvý pohľad snaží napraviť tento nedostatok psychologickéj komplexity a obsahuje viacero scén, kde piloti reagujú na smrť svojich kamarátov. Mŕtvý sa v noci prevaľuje v posteli a sníva, že je stále v lietadle. Sysel plače pri kresbe mŕtveho kadeta, ktorého pred smrťou kritizoval. Vojtíšek upadne do depresie po Syslovej smrti a neustále opakuje jeho obľúbenú pieseň na piano. Väčšina tejto vnútornej komplexity je však vo filme len v milostnom trojuholníku medzi Slámom, Vojtíškom a ich milenkou. Trauma je druhotný až terciárny motív.

Aj keď sa tieto dva filmy značne podobajú vo svojom deji, úplne sa rozchádzajú vo svojom naratíve. *Nebeští jezdcí* chcú rozprávať príbeh o ľudskej cene vojny, o strate života, zdravia a dôstojnosti, ktorú letci zažívajú v neľudskej vojnovej mašinérii. Sú hrdinovia, ale keď lietajú vysoko vo vzduchu, boj o demokraciu sa mení na boj o prežitie. *Tmavomodrý svět* je v prvom rade romantický príbeh o vzťahu dvoch československých pilotov na pozadí druhej svetovej vojny. Cieľom jeho tvorcov bolo rehabilitovať reputáciu československých letcov a budovať hrdinský mýtus mladého štátu. Jeho súčasťou bolo aj odsúdenie bývalého komunistického režimu a jeho nespravodlivé perzekúcie týchto hrdinov. Implicitným významom tohto odsúdenia je, že druhá svetová vojna sa v našom regióne neskončila nastolením mieru a demokracie, ale len nahradením fašizmu iným typom diktatúry.

Postava pilota sa neskôr objavuje vo viacerých filmoch a seriáloch z pera scenáristu Jiřího Stránskeho, ako napríklad *Zdivočelá země* (r. Hynek Bočan) alebo *Balada o pilotovi* (r. Ján Sebechlebský). Výnimočná je postava bývalého pilota Krausa vo filmovej komédii *Pelíšky* (r. Jan Hřebejk), ktorého traumy z vojny a z komunistického väzenia sa prenášajú do rodiny, kde vytvára diktátorskú atmosféru a z tohto správania ho dostane až smrť manželky.

LITERATÚRA

- Adams, Lee Robert. 2020. Dark Blue World (Tmavomodrý svět) – Jan Svěrák. In: *Czech Film Review*. <https://czechfilmreview.com/2020/01/14/dark-blue-world-tmavomodry-svet-jan-sve-rak-2001/> [08. 01. 2026].
- Balada o pilotovi* [film], r. Ján Sebechlebský. Česko/Slovensko, 2018.
- Kolja* [film], r. Jan Svěrák. Česko/Velká Británie/ Francúzsko, 1996.
- Nebeští jezdcí* [film], r. Jindřich Polák. Československo, 1968.
- Pelíšky* [film], r. Jan Hřebejk. Česko, 1999.
- Tmavomodrý svět* [film], r. Jan Svěrák. Česko/Velká Británie/Nemecko/Dánsko, 2001.
- Spáčilová, Miroslava. 2002. Otesánek pokořil i Tmavomodrý svět [online]. In: *iDNES.cz*. https://www.idnes.cz/kultura/film-televize/otesanek-pokoril-i-tmavomodry-svet.A020205_230423_filmvideo_brt [08. 01. 2026].
- Zdivočelá země* [film], r. Hynek Bočan. Česko, 1997 – 2012.

KONTAKT

Mgr. art. Marek Janičík, ArtD.
Katedra filmovej dramaturgie a scenáristiky
Fakulta dramatických umení
Akadémia umení v Banskej Bystrici
Horná 95
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
marek.janicik@aku.sk